קבלה · רמח״ל

ספר דרך חכמה

רבי משה חיים לוצאטו [הרמח"ל]

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

ספר דרך חכמה

רבי משה חיים לוצאטו [הרמח"ל]

מקור הטקסט: אורייתא

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/ספר-דרך-חכמה/

הקובץ נוצר ב־19 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611162349 של הספרייה.

תוכן העניינים

רבי - היש לך עוד תכלית אחר עם התכלית הזה, יהיה שוה לו או טפל אליו ? : 4
תלמיד - אמצא חן בעיניך ר' והודעתני אורחות חיים. : 5
תלמיד - מאומתת היא אצלי וברורה, מטענות תוריות דהיינו מן הכתובים ומקבלת החכמים, ומטענות שכליות כמו כן. : 5
תלמיד - בצדק כל אמרי פיך ואין מקום ללבבי להסתפק בם. : 7
תלמיד - הרשיני ואשאלך במה יבדלו שני החלקים האלה שמנית אותם לשנים ? : 8
תלמיד - דבריך לי למשיב נפש, ובנועם לקחך אתה נותן מעדנים לנפשי. : 8
תלמיד - אין לי ספק בכל דבריך, כי על כלם יעיד המציאות ולא יוכל להסתפק בהם אלא מי שאין הבחנתו שלימה. : 9
תלמיד - הנה הגדלת חסדך עמדי באשר למדתני עד הנה. עתה הואל נא והודיעני איזה סדר אקח ללימודי למען אצליח. : 11

תלמיד - רבי, הנה כאיל תערוג על אפיקי מים כן תערוג נפשי אל הידיעות ואל המושכלות, ולבבי בוער באש החמדה והתשוקה, לדעת להבין ולהתחכם, על כן יצאתי לקראתך לשחר פניך שתחנני ותורני הדרך אשר אלך בה, ותלמדני ותודיעני מה החכמות אשר ראוי לי לבקש, ואיזה אורח אהלך להשיג אותן, דבר על בוריו. :

רבי - בני הלא ידעת כי כל פועל יש לו סבה מעוררת המעירה אותו לשיפעל, וכל פועל ברצון פועל לתכלית מה באופן שעיקר רצותו יהיה בתכלית ההוא. ואולם בעבורו ירצה בדברים אשר יכיר או יחשוב היותם אמצעיים שעל ידם יושג התכלית ההוא. עתה אמור נא, מה היא הסבה המעוררת אותך לדבר הזה אשר אתה מבקש ? או מה הוא התכלית אשר תרצה להשיג אותו ? :

תלמיד - אמנם הסבה המעוררת אותי, הוא הצער אשר אנכי מרגיש מההשתערות אשר נפשי משתערת לעמוד על ידיעת העניינים המובאים לו מן החושים או העולים בדמיונה, ותכליתי הוא לישב את נפשי ולהשקיט את רוחי המתפעם בספיקותיו, וחסרון השגתו. :

רבי - היש לך עוד תכלית אחר עם התכלית הזה, יהיה שוה לו או טפל אליו ? :

תלמיד - כן אדוני, כי הנה מלבד התכלית שזכרתי מביט אני אל תכלית אחר, שהוא להיות איש בין האנשים, ושאוכל גם אני לחוות דעי בין מקהלות החכמים, ולא אהיה ביניהם כאבן דומם, או כאלם לא יפתח פיו. ועוד מתכוין אני לשאכיר גדולת הבורא ית' מתוך גדולת בריותיו, ואשבח שמו הגדול על עומק מחשבותיו. :

רבי - היטבת מאד לסדר תכליותיך לפי הדרגתם ברצונך, כי אולם באמת תכליתך הראשון הוא למצוא נחת לרוחך ושבעה לחמדת נפשך, שהיא הסבה אשר העירתך ובעבורה נתעוררת לבקש לך מנוח אשר ייטב לך. ואחר זה תביט בכוונתך להיות לך מהלכים בין משכילי העם. ואילו לא ידעתיך והכרתיך מאז חפשן וחקרן בטיבעך, הייתי אומר היות זה לך התכלית הראשון והעיקרי באמת בהיותו העיקרי כמעט לרוב שוקדי דלתות הלימודים, אך בראותי אותך נוטה אל החקירה בטבע, אאמין היות ישוב ושביעת החמדה הטבעית הזאת תכלית עיקרי לך, וההכנם בחברת החכמים, והיות צולח ביניהם, שני לו בהדרגה. והג' היכר גדולת הבורא ית' שאמרת כי היות זה התכלית העיקרי וראשון, ואפילו שני אינו מצוי אלא אצל מי שהשיג כבר ענינים רבים מהחכמה אשר לא השגת אתה עדיין. וכבר רואה אני שחסר לך תכלית ד' בדבר הזה,

שאילו היה לך ודאי שלא היית יכול לחדול מלמנותו ראשון לכל התכליות, ואולם חסר הוא לך מפני שחסרה לך סיבה שתעירך לבקש אותו, אבל אני אגלה אזנך ואודיעך את אשר לא ידעת עד שיולד לך ההתעוררות החסר ממך, אז מאיליך תבקשהו. :

תלמיד - אמצא חן בעיניך ר' והודעתני אורחות חיים. :

רבי - הלא ידעת כי תכלית מה ששם האדון ב"ה את האדם בעוה"ז הוא רק לשיקנה וישיג בעמלו את השלימות האמיתי שהוא ההתקרב לו ית' תכלית הקריבות שאפשר והתדבק בו תכלית הדבקות שאפשר, מאומתת היא הפנה הזאת או לאו ? :

תלמיד - מאומתת היא אצלי וברורה, מטענות תוריות דהיינו מן הכתובים ומקבלת החכמים, ומטענות שכליות כמו כן. :

רבי - אם זה ברור אצלך הנה לא תסתפק גם כן בתולדה הנולדת מזה, והיא שאם כל עיקר מציאותו של האדם בעוה"ז הוא לתכלית הזה, הנה ראוי לו שינהג כל עניניו כלם להשיג את התכלית הזה, ולא להפריע או להטות עצמו ממנו, שהרי כל ענין מהם שינסה מן התכלית נמצאת נפרעת בענין ההיא עצתו ית'. ודי שיהיה דבר נגד כונתו לשיהא ראוי להתרחק ממנו. והתבונן עוד ותראה, כיון שרק השלימות האמיתי הוא הטוב באמת, המעשה הנוטה ממנו הנה הוא נוטה מן הטוב, ואם כן ודאי הוא רע או לפחות דבר מותר ובטל הבל וריק שראוי ודאי לכל משכיל לסור ממנו. :

תלמיד - גם זה פשוט אצלי, כי בודאי אינו ממשפט החכמים לבקש הערב כי אם לבקש הטוב האמיתי, וכל פועל אשר איננו אמצעי לו אינו אלא מותר ובטל ואינו מעצת השכל לפעול אותו. :

רבי - אחרי היות כל זה מאומת אצלך, הנה תבין ודאי שכל התעוררות פעולה אשר יולד ברצונו של האדם ראוי לו שישקול אותה בפלס התכלית הזה שזכרנו, כי אם תסכים לתכלית יעשנה, ואם אין יעזבנה. ואולם פעולות האדם ב' מינים, הא' עיון והב' מעשה, ושניהם צריכים תמיד להיות נדונים על פי התורה הזאת שאמרנו שהוא להיותם מסכימים עם התכלית ועוזרים לו, ולא נוטים ממנו כל שכן נגדיים אליו. והנה הדבר הזה במעשה ידוע הוא ואין זה המקום והעת להאריך בו, אך אדבר בו בקצרה מה שצריך ללמוד ממנו בעיוני שהוא הנדון שלנו. והנה תראה שיש בפעולות האדם מוכרחות ובחיריות, כי יש מה שטבעו מכריח לו או קיבוצו המדיני, ויש שתלויות בבחירתו לגמרי. ואמנם המוכרחות אין בהם עצה, כי ההכרח לא ישובח ולא יגונה.

אמנם כבר אפשר שתמצא בפעולה אחת הרכבה מההכרח ובחירה, כי עיקר הפעולה יהיה מוכרחי ואופן העשותה בחיריי בכולו או במקצתו, ואולם כל מה שמצד ההכרח לא תפול בו עצה כמו שכתבנו, כי אם במה שמצד הבחירה. והנה המשפט הכולל אשר לכל פעולות שמצד הבחירה הוא, שכל פעולה בחיריית ראוי שתהיה, או קיום מצוה או הכנה לקיום מצוה, או הסרת מניעה לו. ונוסף על זה תנאי, שלא יהיה בה ביטול והפרה לשום חק מחקי התורה והעבודה בשום צד, לא במהות הפעולה ולא בשום מקרה מהמקרים המתחברים לה. ואם לא תהיה הפעולה מאחד מהמינים האלה, או אפילו תהיה מאחד מהם אך יהיה בה או במקרה ממקריה הפרת חק התורה, ראוי לחדול ממנה. דרך משל כבר יוכל להיות הטיול הכנה לעבודה, אם יצטרך לאדם כדי להרחיב את דעתו שיהיה מוכן להשכיל, אך אם הטיול במהותו לא יהיה מן המותרים, או בכמותו יהיה יותר מדאי, או יהיה בחברת בלתי מהוגנים וכיוצא בזה, הרי הוא מכלל הפעולות אשר לא תעשנה. והנה כמשפט הפעולות כך משפט העיונים בלי הפרש כלל, כי כיון שתכלית כל עניני מציאות האדם בעולם הוא תכלית אחד, צריך גם כן שכל עניניו ילכו מהלך השגתו ותהיה מגמתם הצלחתו. :

תלמיד - הנה הארת עיני בטוהר לקחך רבי, ואת אשר לא השיגה דעתי הורתני. עתה חנני נא בפרטים כאשר בכלל חננתני, ולמדני לשפוט את העיונים כלם משפט צדק, על פי התורה הזאת. :

רבי - תחלה צריך אני לעוררך עוד על עיקר אמיתי, והוא שכמו שבמעשיי הכוונה עיקר גדול, והיא הגודרת את הפעולה עצמה, אשר על כן מלבד כשרון המעשה יצטרך כשרון הכונה, כך בעיוני כדי שיהיה העיון מהאמצעיים המביאים להשגת התכלית האמיתי שזכרנו, שני תנאים יצטרכו לו, המין והכונה, דהיינו שיהיה מין עיון המביא אל התכלית הזה, ותהיה הכונה בו לבא אל התכלית הזה. כי אם הכונה לא תהיה בו אלא לשביעת החמדה שזכרת בראשונה, אפילו אם יהיה העיון בעצמו הנכבד שבעיונים הנה יועם חשיבותו, ותשפל מעלתו, כי כבר ישוב להיות בקשת הערב, לא בקשת הטוב. כי אע"פ שמצד עצמו הוא טוב, הנה הבקשה עליו אינה מצד טובו אלא מצד עריבותו. אמנם אחרי היות הכונה מיושרת להשיג את התכלית האמיתי, אז יחקר העיון עצמו לבחון את ענינו, כי אם יסכים אל התכלית יהיה לאחוז בו, ואם לאו לחדול ממנו. :

תלמיד - בצדק כל אמרי פיך ואין מקום ללבבי להסתפק בם. :

רבי - אמנם מיני העיונים בבחינת יחסם עם התכלית, ארבעה, הא' העיון שהוא אמצעי להשגת התכלית מצד עצמו. הב' שאינו אמצעי לו מצד עצמו, אבל הוא אמצעי במקרה. הג' שאינו אמצעי לו לא מצד עצמו ולא במקרה, אך הוא שב לאמצעי במקרה. הד' שאינו לא אמצעי מצד עצמו ולא אמצעי במקרה, ולא שב לזה כלל. ועתה אבאר לך כל דבר ודבר בפני עצמו. המין הא' הוא אשר הוא אמצעי מצד עצמו, ויתחלק לעיקרי והכנייי. העיקרי הוא שהתולדה הנולדה ממנו מיד היא השגת התכלית. וההכנייי הוא שאין השגת התכלית נולדה ממנו מיד, אלא אחר עיון אחר שיבא אחריו שהוא העיקרי שזכרנו. אמנם הנה הוא עיון שמכין את הדרך אל השכל ליכנם בחקירת העיקרי. והנה העיקרי אינו אלא העיון באלקות, דהיינו בסתרי יחודו ית' ורוממותו ושלימותו, וההנהגה שהוא מנהג את עולמו, וכן סתרי בריותיו וכוננותיהם, והעבודה שהטיל על מי שהטיל מהם, והשראת כבודו ושכינתו, ושפע נבואתו ורוח קדשו - זהו העיון אשר בו תלה האדון ב"ה שלימותו של האדם, ובזה הוא מתקרב לו ומתדבק בו דביקות שלם, ובשיעור מה שישתדל להשיג מן העיון הזה כך יהיה שיעור השלמיות שיקנה, והקורבה שיתקרב. והוא מה שצוו עליו הנביאים באמרם, וידעת היום והשבות אל לבבך כי ה' הוא האלקים וכו', דע את אלקי אביך ועבדהו, כי אם בזאת יתהלל המתהלל השכל וידוע אותי. אך תזכור את אשר הזהרתיך על ענין הכונה שאם יהיה העיון רק לשביעת החמדה, אין זה העיון עיקרי שאני אומר לך עתה, אלא העיון באלקות בכונה המיושרת שהיא לעשות נחת רוח לפניו ית' שגזר עלינו שנשתדל לקנות שלימותינו בעיון הזה ונעשה רצונו. וההכנייי גם הוא יתחלק לשנים, הא' הוא כלל כל הידיעות שצריך האדם לידע קודם שיכנס לחקירות העיון באלקיות, והם אותם שעליהם נבנות החקירות ההן, וזהו כלל כתבי הקדש וביאוריהם העיקריים, ומאמרי החכמים ז"ל בש"ס ובהגדות, כי עליהם נוסדים חקירות העיון באלקיות. והב' הוא כלל דרכי החקירה והבחנת העיונים, והוא הלימוד ההגיוני שצריך האדם ללמד בהם את שכלו כדי שיוכל להבחין ולחקור מה שצריך לחקור ולהשיג מה שצריך להשיג באלקיות. כי זולת זה לא יוכל להגיע לעולם אל הידיעה הנכונה והברורה, כאומן אשר יחסרו לו כלי האומנות, שלא יוכל ודאי להוציא כלי למעשהו. והמין הב' הוא אשר איננו אמצעי לתכלית מצד עצמו אבל הוא אמצעי לו במקרה, ויתחלק גם הוא לשנים, הא' הוא בביאור כל המצות והדינים בכל שרשיהן ופרטיהן הראשיים, כי הנה עיון זה בבחינת עיון, לא אמצעי לתכלית ולא הכנייי לעיון עיקרי, אבל הוא הכנייי לאמצעי אחר בלתי עיוני, והיינו מעשה המצות,

שגם הוא אחד מן האמצעיים לתכלית כמ"ש, והרי זה עיון מצטרך לשיוכל המעשה ליעשות, ומצד זה נמצא גם הוא מכלל האמצעים, אך בדרך מקרה כמ"ש. והחלק הב' מן האמצעים במקרה הוא כלל קצת חכמות שצריכים אנחנו להם לאיזה חלק מחלקי מצוה או מצות, דרך משל, ההנדסה התשבורת והתכונה, שנצטרך להם לעניני מצות העיבורים והכלאים והתחומין וכיוצא. :

תלמיד - הרשיני ואשאלך במה יבדלו שני החלקים האלה שמנית אותם לשנים ? :

רבי - ההבדלים ביניהם מבוארים. ראשונה, כי הנה ביאור המצות עסקו הוא ענין שהוא עצמו אמצעי לתכלית, כי הנה כלו סובב על המעשה המצווה שהוא אמצעי לתכלית כמ"ש, ונמצא שמגמתו הוא ידיעת מה שהוא אמצעי לתכלית. אך אלה החכמות שזכרנו אין עסקם ענין אמצעי ואין מגמתם לבאר ענין זה, אלא עסקם ומגמתם חלק מחלקי המציאות שאין ידיעתו מתעלה ומוריד לתכלית הכללי, אלא שתשמש ידיעתו לעזר לאחד מעניני המצוות והעבודה. דרך משל, ההנדסה עסקה הוא השיעור והמדה, ומגמתה לבארו בכל פרטיו. התשבורת עוסקת במספר ומבארת כל פרטיו, וכן כלם. הרי שאין עוסקם ענין עוזר לתכלית הכללי, אלא שידיעתו תועיל לענין מעניני המצות כמ"ש. והשניה, כי ביאור המצות מלבד היותו הכניי למעשה, הוא עצמו קיום מצוה, כי צונו הבורא ית' להגות בתורתו, כמ"ש, ודברת בם וכו', ונמצא שהוא בעצמו מצוה לבד מהתועלת היוצא ממנו לקיום כל המצות. ובבחינה הזאת הוא בעצמו אמצעי לתכלית, לא בבחינת עיון אלא בבחינת מעשה מצוה. מה שאין כן ידיעת החכמות שזכרנו, שאנחנו לא נצטוינו להגות בהם, אך ידיעתם הכרחית לנו למה שצריכים אנחנו בעניני מעניני העבודה, והרי זה כפעולות המוכרחות אשר לנו במעשה, שאלו יצוייר העדר הכרחם לא היה לנו להשתדל לעשותם כלל. :

תלמיד - דבריך לי למשיב נפש, ובנועם לקחך אתה נותן מעדנים לנפשי. :

רבי - אשוב עתה להשלים דברי בביאור ארבעה המינין שהזכרתי לך. המין הג' הוא, שאינו אמצעי לא מצד עצמו ולא במקרה, אך הוא שב לאמצעי במקרה, והוא כלל החכמות והמלאכות אשר אין להם ענין בהבנת עניני המצות ולא בחקירות האלקיות, אבל כבר יאותו בזמן אחד או באיש אחד או במקום אחד עם התכלית. דרך משל,

הנה מלבד ההכרח אשר לאדם לפרנם את עצמו, חובה עליו גם כן מצד התורה שכך לימדונו ז"ל, ובחרת בחיים, זו אומנות, ואמרו, יכול יהא יושב ובטל, תלמוד לומר בכל משלח ידך אשר תעשה. ועתה הבוחר באחת מן האומניות להיות לו לפרנסה, הנה ודאי שיצטרך לדעת כל הידיעות המצטרכות לאומנות ההוא. דרך משל, מי שיקח לו לאומנות מלאכת הרפואה, הנה ודאי שיצטרך לו ידיעת הטבע והניתוח ושאר הענינים המצטרכים להיות תופס באומנות הזה. אדם שצריך ללכת בין חכמי הגוים, הנה יאות לו שילמוד מה שיכבדוהו בעיניהם, ונמצא שם שמים מתקדש על ידו, וכן כל כיוצא בזה. אך המין הד' הוא אשר איננו אמצעי לא מצד עצמו ולא במקרה, ולא שב לזה כלל, והוא כלל העיונים שאינם נוגעים בהבנת המצות ולא בחקירות האלקיות, למי שאינו צריך להם לא לאומנות ולא לשום טעם אחר של עבודה, אלא להשתוקק בידיעה ההיא מפני הערבות והנועם שמצא בה, ככל הטיולים האחרים ותענוגות בני האדם. הנה ביארתי לך מיני העיונים למדריגתם, ואם מסתפק אתה בדבר ממה שביארתי לך, שאל. :

תלמיד - אין לי ספק בכל דבריך, כי על כלם יעיד המציאות ולא יוכל להסתפק בהם אלא מי שאין הבחנתו שלימה. :

רבי - אחר שביארתי לך מיני העיונים, הנני צריך לבאר לך איזה מהם ראוי לבחור, ובאיזה שיעור ראוי לבחור בם. והנה זה פשוט שלפי רוב טוב התולדה היוצאה ממעשה מה או מיעוטו, כך ראוי להרבות במעשה ההוא או למעט בו. ואם כן העיון אשר תולדתו היא השגת השלימות האמיתי, ודאי שראוי להרבות כי כל מה שאפשר, כי כפי השיעור אשר נרבה בו כך יהיה שיעור השלימות שנשיג, ומי שיפחת ההשתדלות בו, כשיעור מה שיפחת כך יגרע ממנו שלימות. אך ההכנייי שאין טוב תולדתו אלא מצד מה שהוא הכנה לעיקרי, הנה כשיעור מה שיצטרך ממנו לתועלת העיקרי, כך ראוי שיהיה שיעור ההשתדלות בו לא פחות ולא יותר, כי אם יפחות מן הצורך ימצא בעצמו חסרון הכנה לעיקרי, ואם ירבה על הצורך הנה הריבוי ההוא מותר לגמרי. והמין הב' כמו כן שאינו אמצעי אלא במקרה להיותו דבר מצטרך והכנייי לקיום המצות, הנה כפי שיעור מה שנצטרך לו לקיום זה, הוא שראוי להשתדל בו לא פחות שלא תחסר הכנה, ולא יותר שלא יהיה פועל בטל. והמין הג' שאינו אלא שב לעבודה, הנה במדה הזאת ימדד גם הוא, שרק בהיותו לעבודה, וכשיעור המצטרך לענין ההוא שבו שב לעבודה הוא שיהא ראוי להשתדל בו, וכל יותר על זה אינו אלא מותר ובטל. כל שכן המין הד' שכלו מותר

ובלתי ראוי כלל, לפי העיקרים שהקדמתי לך, והמשתדל בו אינו אלא מטה ומפריע עצמו מן השלימות, והולך אחרי ההבל לגמרי, ומאומה לא ישא בעמלו שיולך בידו לעולם שכלו ארוך. :

תלמיד - מה שנראה לי ללקוט מכלל דבריך הוא, שעיקר עיונו של האדם ראוי שיהיה באלקיות, ויעיין בכתבי הקדש ובביאוריהם ומאמרי חז"ל, למה שצריך לבנות עליו בניני העיון באלקיות. ובהיגיון שיעור מה שצריך לדעת דרכי החקירה והלימוד ולא יותר. ובביאור המצות והדינים, מה שצריך למעשה. ובחכמות ההנדסה והתשבורת וזולתם, שידיעתם הכרחית לענינים מן המצות, שיעור מה שיצטרך לדבר הזה ולא יותר. ובשאר החכמות שאין להם ענין לא באלקיות ולא במצות, מה שצריך להם לאיזה טעם של עבודה לבד, ובשיעור המצטרך לפי הטעם ההוא ולא יותר. ומי שאינו צריך להם, אין לו להשתדל בהם כלל, אלא יהיה כובש תשוקתו כמו שכובשה בענין כל שאר המותרות, במאכלים וטיולים וכדומה. :

רבי - כפתור ופרח, אין להימין ואין להשמאיל מכל אשר דברת, אך עודני צריך להזהיר לך קצת הזהרות בקצת מן העיקרים האלה. כי הנה חלק ביאור המצות כבר הראיתיך שהוא אמצעי למקרה מצד המעשה, אך הוא בעצמו מצוה כמ"ש, ואם כן ודאי שיהיה יותר ראוי להשתדל בו מהשתדל בחכמות ההם בלא צורך, כי זה מצוה וזה לא. אמנם על כל פנים לא יגיע ערכו לערך העיון באלקיות, כי זה יש בו שתים לטובה, דהיינו הלימוד שהוא גם כן מצוה, ומהות העיון שהוא אמצעי היותר חזק להשגת השלימות. והעיון בביאור המצוה אין בו אלא אחד שהוא היותו מצוה כמ"ש, אך בבחינת מהות העיון אינו אלא הכנה למעשה, ואם כן יותן לו חלק בהשתדלות יותר משאר הדברים, אך לא יגיע אל השיעור ההשתדלות באלקיות אלא כערך השפל עם העיקרי. עוד צריך שתבדיל בין מי שרבים צריכין לו להורות הוראה, ובין מי שאינם צריכין לו, כי את שרבים צריכין לו, יצטרך להרבות קצת יותר בחלק הזה של ביאור המצות יותר מן האחרים. עוד צריך אני להזהירך בחלק העיון אשר איננו אמצעי כלל, אך שב לעבודה, כי כאן צריך השקפה גדולה לינצל מפיתויי היצר וערמת כזביו, שפעמים רבות עושה לאדם שיטעה הוא אל עצמו ולוקח מן העיונים מה שטעותו נוטלו, ואומר לנפשו זה צריך לי, או זה שב לעבודה, וכונתי לשמים, מזה יצא לי תועלת במדות או בדעות. ואולם אמתת הדבר אינו אלא שתאותו היא הנוטה אותו ואחריה הוא נמשך, ואם יבקש הדבר יראה שאותו התועלת שהוא חושב או אומר או רוצה לומר שילקוט מן העיון ההוא, כבר יצא לו מן העיונים התוריים גם כן אם יעמל בם, ואולי יותר שלם. כללו

של דבר, הטוב והרע שניהם נתונים הם לבני האדם. הרוצה שיחיה יבחר בחיים, ואל יטעה את עצמו, ומקרא מלא צווח ואומר, החיים והמות נתתי לפניך ובחרת בחיים למען תחיה. :

תלמיד - הנה הגדלת חסדך עמדי באשר למדתני עד הנה. עתה הואל נא והודיעני איזה סדר אקח ללימודי למען אצליח. :

רבי - הנה מה שצריך כל הרוצה להיות חכם בישראל לדעת תחלה, הוא כ"ד הספרים עם ביאוריהם הראשיים. ואחרי זה י"ג מדות שהתורה נדרשת בהם, עם כל ביאוריהם, כי הם דרכי התורה שבעל פה. אחר כך צריך שידע לימוד הש"ס עד שידע להבין כל הלכה שתהיה על בוריה, וידע דרכי המשא ומתן בקושיות ובתירוצים. וידע להבדיל בין תירוצי הדחיה ובין התירוצים האמתיים ובין הקושיות הנעשות להצעה לתירוץ, והקושיות החזקות והאמיתיות. ואחר שידע כל אלה ראוי שילמוד כל הש"ם מראשו לסופו, בהבנת לכל פשוטי הסוגיות על בוריין. אחרי כן צריך שילמוד ספר היד להרמב"ם מראשו לסופו עם מפרשיו, לדעת מוצא כל דין ודין. אחר כך ילמוד הש"ע ויראה כל דין שיש בו חלוק מדברי הרמב"ם, או נוסף עליהם יבקש מוצאו בבית יוסף ויבין טעמו ונימוקו. אחר כך ילמוד כל מדרשי הקדמונים עד תומם. עוד ילמוד מלאכת ההיגיון והמליצה והשיר עד שידע אותם, ויזהר ללמוד אותם מספרי המחברים שקצרו בהם. עוד ילמוד עיקרי ההנדסה התשבורת והתכונה הראשיים עד שידעם, ושאר החכמות והמלאכות מה שצריך לו ילמוד עד שידעם. ואז ישים עיקר כל עיונו באלקיות כל ימי חייו. ואולם אין צריך שילמוד כל הש"ם תחלה ואחר כך יתחיל בהרמב"ם ואחר כך המדרשים ואחר כך החכמות, אלא יחלק שעותיו ללימודים האלה וירבה תחלה באותם שכמותם יתר עד שיגמור אותם, ואחר שגמרם אז יוכל למעט בהם מרגילותו הראשון, רק שיקבע להם שעות לשלא ישכחם. והמלאכות והחכמות החיצוניות כשידעם יניחם, אך למען לא ישכחם יחזור עליהן בהפנותו אל בית המים. ויחלק שעותיו באופן שעיקר עיונו והשתדלותו יהיה באלקיות, ומכל שאר חלקי התורה לא יניח ידו, אלא ילמוד בהם דבר יום ביומו לחיבובה של תורה, וה' יתן חכמה מפיו דעת ותבונה. בילא"ו: